

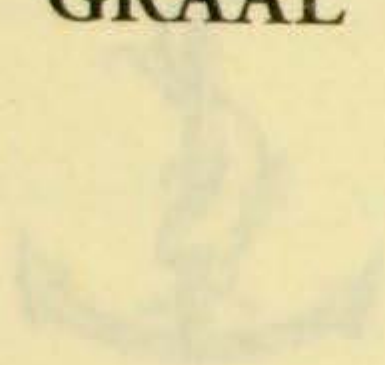
LAZAR FRANCIŠKOVIĆ

GRAAL

TVSCVLVM

Lazar Francišković

GRAAL

GRAAL

TRICLINAE EDITIONES
MUSEUM ADRIANUM

NAKLADA TUSCULUM

Lazar Francišković

GRAAL

TUSCULANAE EDITIONES
ZAGREB

Biblioteka

HRVATSKI PISCI U INOZEMSTVU

knjiga II.

Urednica:

Sanja Vulić

Za nakladnika:

Ivan Pandžić

Ocjenjivači / Recenzenti:

Dr. sc. Robert Hajszan (Austrija)

Mr. sc. Marija Lackić (Rumunjska)

Predgovor:

Sanja Vulić

Grafička obrada:

Edita Grubišić

Tisak:

www.grafotisak.com

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 658706

ISBN 978-953-95144-4-8

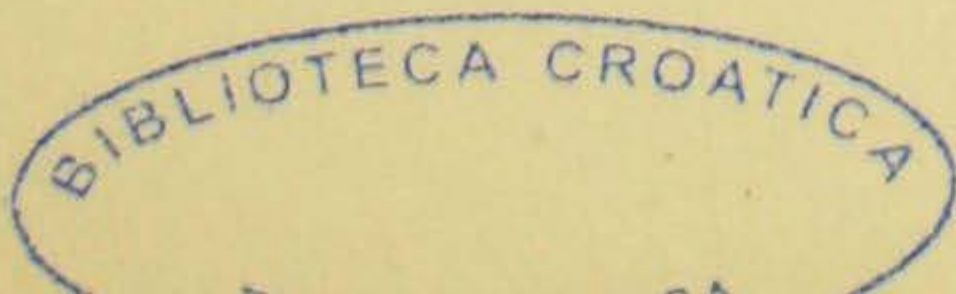
© 2008 Lazar Francišković

PREDGOVOR

Novo poetsko hodočašće Lazara Franciškovića

Dobrim poznavateljima hrvatske književnosti na prostoru Bačke, književnik Lazar Francišković poznat je kao vrstan stilist i umjetnik riječi. Kao takav nam se predstavlja i svojim spjevom *Graal*, kojega je dovršio prije deset godina, tj. 1998., ali ga tek sada objavljuje. Već sâm naslov ovoga spjeva po graalu, čudotvornom kaležu od jaspisa iz kojega je, prema predaji, Krist pio na Posljednjoj večeri i u kojem je Josip iz Arimateje sačuvao malo Presvete Krvi Krista Raspetoga, nagovještava daljnji tijek Franciškovićeve duhovne poetike.

Po svom umjetničkom usmjerenju Francišković je poet. Glavninu njegova opusa sačinjavaju stihovi, a i njegova prozna djela *Hodočasnik* i *Hodočasnik II* književna je kritika nazvala poetskim romanima. Sva Franciškovićeva beletristička djela tijesno su povezana ne samo stilom kojim su napisana nego i motivikom. Motiv vječnoga Hodočasnika i Putnika, grad Subotica sa svojim upečatljivim građevinama i kulturnim spomenicima, ravnica i salaši trajnim su izvorom njegova poetskoga nadahnuća. Već u *Utvi bez krila*, Franciškovićevoj prvoj samostalnoj pjesničkoj zbirci, ravnica, salaši i krasni grad Subotica pjesnikov su vječno sanjani i nikada do kraja dosanjani san. U zbirci *Skaska o vatri* pjeva o Putniku koji čezne za salašima, o fontani pred Gradskom kućom u Subotici. Ta je pjesnička zbirka tematski tijesno povezana s *Hodočasnikom* jer Putnik Hodočasnik ne može svoje misli odvojiti od ravnice i salaša, a osvježanje nalazi na subotičkoj fontani. Spjev *Stara crkva* i pjesnička zbirka *Biblioteka / Gradska kuća / Fontana* u potpunosti su nadahnuti kulturnom baštinom grada Subotice. Spjev *Graal*, sa svojim trajnim motivima Putnika, hodočašća,

ravnice i grada, odnosno *varoši* Subotice, u znatnoj mjeri korespondira s ostalim Franciškovićevim djelima, osobito s *Hodočasnikom*. U *Graalu* se u takvim pjesničkim slikama odražava cijeli pjesnikov život, protkan vječnim traganjem, duboko prožetim jekom djetinjstva i slutnjom svojih duhovnih prethodnika koji se nisu zadovoljavali datom stvarnošću:

Kroz grane djetinjstva

Bruj

Legendi i priča ...

U osvitu avlije jutra

Miris procvala žita.

Počeo il' počinje tako

Hod Putnika

Rijekom prije njega.

U kontekstu te poetske sličice uporaba turcizma *avlija*, koji je uobičajen u mjesnim govorima bačkih Hrvata, na nenametljiv način skladno povezuje izraz i sadržaj navedenih stihova.

Duhovno-poetička povezanost s *Hodočasnikom* osobito je izražena u sljedećim, poetski zgusnutim stihovima iz *Graala*, snažne ekspresije, koji su ujedno i reminiscencija na jedan od ključnih novozavjetnih motiva i izvanredan pjesnički izraz ljudskoga trpljenja i neizvjesne budućnosti:

Na cesti bez ceste

Čovjek

Sa svojim križem.

Slike Hodočasnikova puta uvode čitatelja u pjesnikovo promišljanje fenomena Posljednje večere – važnoga događaja u povijesti Spasenja. Poslanje apostola, sudionika Posljednje večere, jedna je od ključnih tema spjeva. Zato su upravo novozavjetni motivi u ovom djelu dominantni. Pjesničke slike apostola vrlo

su dojmljive. Pregršt biblijskih novozavjetnih motiva trajno se izmjenjuje s lirskim povratcima zavičajnim motivima za kojima Putnik žudi:

*Negdje
U beskraju cesta,
Salaš!
Bagrema bijelih
Huj.*

*Mirišu klasovi
K'o nedjeljni ručak
Dobre mame.*

Uz takvu utjehu optimističnijom se čini i sudbina voljene varoši Subotice:

*Doći će vrijeme
Kad razorena varoš
Bajkom će granut!
Putnik sebi kazuje.
Mrve žita k'o jutro
U romoru fontane na trgu.*

U ritmu izmjene pjesničkih motiva događa se i poetsko hodočašće u rasponu od straha i osjećaja izgubljenosti, čak i straha za budućnost Crkve u svijetu koji se od vjere stalno udaljuje:

*Hoće li ...
Veliki rimski svećenik
Ciborij pashalne večere
Pri koncu ova svevremena
Držat u ruci?*

do hodočasničke nade jer:

*Vjerom i ljubavlju
Iskupljujemo
Nevrijeme u duši.*

Zato se uvijek iznova vraća motivu Posljednje večere i biblijskih događaja koji su potom slijedili. Pjesnik zna da su trpljenje, post i pokora tek uvod u uskršno slavlje koje uvijek dolazi poslije korizme:

*Plamen uskrsne svijeće
Razgoni očaj četrdesetnice.*

Novozavjetne poetske slike vode ga sve do Otkrivenja, posljednje biblijske knjige. U tom svjetlu pjesnik ponovo proživljava susret sa svojom voljenom ravnicom, ali taj je susret sada prožet misterijem kršćanstva:

*Sunce
U klasovima
O nebeskom
Kruhu
Tajnu ćuti.*

No pjesnik Putnik, poput apostola, nije imun na malovjernost:

*Putnik, uronjen u riječi
Zna
Da nije poznao Krista.*

To je njegova *Golgota vjere i nevjere*. Zato mu je budućnost i dalje neizvjesna:

*Čovjek, pjesnik il' pustolov?
Taj ceste još stigao nije.*

Zbog toga njegovo hodočašće, njegovo traganje ne može završiti. On je vječni putnik čije se putovanje stalno nastavlja:

I, cesto, lagano dalje ... On zna da ga Isus nije zaboravio, da ga i dalje zove:

Putniče,

Odreći se sebe

I vjeruj!

Glas Rabija iz Nazareta.

Stilematika *Graala* prepoznatljivo je franciskovićevska. Odražava se u njegovim osebujnim pleonastičkim tvorenicama (npr. *hodhodočašće*, *sanosan*) i ostalim pleonastičkim izrazima (npr. *orosje rose*), također u polusloženicama tipa *div-dvorana*, *žar-bol* te u specifičnim izvedenicama kao što je npr. imenica srednjega roda *unoćje* (koja je nastala prefiksarno-sufiksalkom tvorbom od imenice ženskoga roda *noć*), ili kao što su npr. imenice muškoga roda *pomir* u značenju 'pomirenje' i *traj* u značenju 'trajnost, trajanje' (koje su izvedene nultim sufiksom – prva od prezentske osnove svršenoga prefigiranoga glagola, a druga od prezentske osnove nesvršenoga glagola). U pojedinim je poetskim cjelinama osebujan pjesnički ritam uspostavljen neobičnim redom riječi, što također pridonosi stilematškoj izražajnosti, npr.

Na bijeloj po travi

Salveti.

Svoj je *Graal* Francisković napisao hrvatskim jezikom, premda živi i svoja djela stvara izvan današnjih hrvatskih državnih granica. Na taj način traži i pronalazi svoje mjesto unutar suvremene hrvatske književnosti. Naravno, u *Graalu* se susreće i leksik tipičan za govore Hrvata u Bačkoj, npr. *dužijanca*, hungarizam *salaš*, turcizmi *bašta* i već spomenuta *avlija*. Izostanak fonema *h* u stihu *Pita sebe tîjo* 'pita sebe tiho' dijalekatna je značajka govora bunjevačkih Hrvata u Bačkoj, a toj subetničkoj skupini pripada i Francisković. Po nekim se

gramatičkim značajkama također prepoznaje utjecaj govora bunjevačkih Hrvata u Bačkoj na Franciškovićev jezik. Na sintaktičkoj razini taj je utjecaj zamjetan pri uporabi genitiva uzroka s prijedlogom *radi*, npr.

Narod je vjerovao

Riječima

A ne radi čudesa

ili:

Vrijedno je biti hrabar

Makar

Se radi toga gubi život.

Takva je uporaba prijedloga *radi* uobičajena i u šokačkim i u bunjevačkim govorima u Bačkoj, tj. i u govorima slavonskoga dijalekta i u novoštokavskim ikavskim govorima, a bila je i sastavnim dijelom hrvatskoga književnoga jezika još u prvim desetljećima 20. stoljeća. Današnja norma određuje prijedlog *radi* kao prijedlog namjere, a za uzročne veze gramatike preporučuju uporabu prijedloga *zbog*. Međutim, u različitim hrvatskim dijalektima, a isto tako u svakodnevnom razgovornom jeziku, i dalje se rabi prijedlog *radi* u uzročnoj službi.

Pri sklonidbi posvojnoga pridjeva na *-in* Francišković rabi zamjениčko-pridjevnu sklonidbu, npr. G jd. *Veronikinog rupca*. U novoštokavskom ikavskom dijalektu, kojemu pripadaju i govori bunjevačkih Hrvata (a isto tako i u glavnini ostalih dijalekata svih hrvatskih narječja), takva je uporaba uobičajena, a bila je uobičajena i u hrvatskom književnom jeziku sve do 30-ih godina 20. stoljeća. Današnja pak norma hrvatskoga književnoga jezika propisuje imenički sklonidbeni tip pri sklonidbi takvih posvojnih pridjeva, tj. G jd. *Veronikina rupca*. Tako je, koristeći pojedina rješenja iz idioma bunjevačkih Hrvata u Bačkoj, Francišković, i ne znajući, u suglasju s hrvatskom književnojezičnom tradicijom.

U skladu je s bunjevačkim govorima i Franciškovićeva česta uporaba infinitiva i participa prezenta bez dočetnoga fonema -i, npr. *bajkom će granut; propovijedajuć riječ Božju; osluškujuć praštat drugima*. No može se susresti i pokoji puni infinitiv, npr. *biti hrabar*.

Općenito se ipak može reći da je pjesnik pomno birao svoje riječi i izraze jer duhovni spjev *Graal* nedvojbeno pripada artificijelnoj, a ne angažiranoj književnosti. Francišković je esteta, beletrist koji je svoja duboka kršćanska promišljanja i proživljeno vjersko iskustvo znalački pretočio u književno djelo koje je pred nama.

U Zagrebu, uoči Bogojavljenja, 5. siječnja 2008.

Sanja Vulić

ROMAN GODOVA

Titus

Svetoga

Do pupoljenja u hodu,

Plav sunca

Svoje

Onje

GRAAL

Melkisedek, kralj Šalema, iznese kruha i vina.

On je bio svećenik Boga Svevišnjega.

Post: 14, 18

ROMOR GODOVA

Tišinu
Svitanja zri.

Po pupoljcima u bašti,

Plâv sunca
Svoje
Grije zrake.

NEBA, ZEMLJE I VODE

Utopljene
Odvajkada na dan Posljednje večere
U kalež
Svjetova svemira.

NOVI LJUDI I OBALE

U knjizi vremena
Vjekovi proštenjara . . .
Piju vrelo dana.

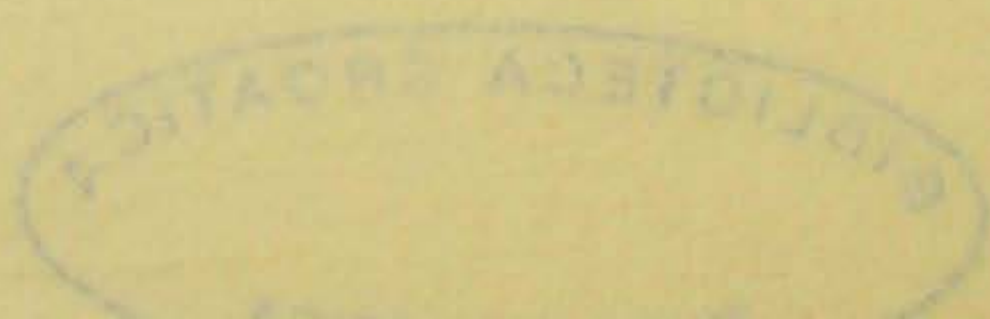

KROZ GRANE DJETINJSTVA

Bruj
Legendi i priča . . .

U osvitu avlije jutra
Miris procvala žita.

Počeo il' počinje tako
Hod Putnika
Rijekom prije njega.

DRAŽ DUŽIJANCE

Iscvjetat
Jednom
U trajće
Uskrsne svijeće.

Preznan
Od mrtvih duša puna,
Pozdrav:

Ja li tučim
Pisane riječi

VIHOR U KUGLI SUNCA

Po pijesku
Kao proljetna kiša.

Šum galeba u nebu bez oblaka.

Na cesti bez ceste
Čovjek
Sa svojim križem.

PO RAVNICI

Vjetra mir.

U dalju,

Ozlaćeni sniježni masiv

Brda.

Uporno plavet neba drma.

Premoren

Od misli i duga puta,

Putnik:

Je li tamo?

Pita sebe tîjo.

UBOGAR

Nadā i
Vjera

K'o grozd
Sliven u zviježđe
Bagrema.

TOLIKI ...

Jōsēf iz Arimateje
Vitezovi
Cirk stola
Usamljenici
Ka mitmisteriju
Cratalisa.

NA BIJELOJ PO TRAVI

Salveti,
Nešto kruha, sira . . .

Predah na hodhodočašću.

U očima ni iz čega
Valjda,
Lukovi div-dvorane.

STOL

I oko njeg

Ljudi.

Starac – Petar

Na čelu.

Priđi

Blago mu rukom . . .

U ONOJ

Za sva vremena svetoj noći
Punoj meda, mlijeka i žuči
Bili smo zbunjeni . . . i ništa
Više.

Putniku
Duša
Treperi.

Ispred njega
Dvanaest plemena svijeta - Crkva
Slogu ćute.

ANDREAS:

Ribarenjem

Lovimo

Duše ljudi.

JACOBUS STARIJI:

Gora Tabor i vrt Getsemanski
Dvije
Istovjetne velike su istine.

JŌHĀNĀN:

Božja ljubav
Je,
Vječno vrelo.

PHILÍPOS:

Narod je vjerovao
Riječima
A ne radi čudesa.

BARTHOLOMAIOS:

Na putu vjere
Vrijedi
Biti siromah.

TŌMĀ:

Vjerom i ljubavlju
Iskupljujemo
Nevrijeme u duši.

MATTHAEUS:

Propovijedajuć riječ Božju
Trebamo
Osluškujuć praštat drugima.

JACOBUS MLAĐI:

Samo jedan od biskupa
Al'
Ne i prvak same Crkve.

JUDAS THADDAEUS:

Vrijedno je biti hrabar
Makar
Se radi toga gubi život.

MATTITJĀH:

Bog nam udjeljuje
Milost
Njegovih riječi.

ŠIM'ŌN:

Jahve uslišava molitve
Ako
Služe za spas duša.

PETRUS APOSTOLUS:

Biti siromah
Duhom,
Radi drugih.

OROSJE ROSE,

Misterij
Vina u trsu.

LUKOVI DIV-DVORANE

U beskraj trenu,
Večernjeg dana trnu.

HOĆE LI ...

Veliki rimski svećenik
Ciborij pashalne večere
Pri koncu ova sjevremena
Držat u ruci?

Miljeđni

Rasuo put,

Kaoš duše

Okamenjen u nijemoj molitvi

Za danom

IZ DALJINE . . . ŠUM VREMENA

Sanokraj vatre
Zvijezde na azur nebu.
Osama u unocje
Zalutala u fijuku vjetra.

U PREDVEČERJE NARODA

Sunce k'o kristalni disk
Između neba i zemlje.

Roj Lyre
Mliječni
Rasuo put.

Kaos duše
Okamenjen u nijemoj molitvi
Za danom.

VJETAR BISTRI RUMENILO VEČERI

Doći će vrijeme
Kad razorena varoš
Bajkom će granut!

Putnik sebi kazuje.

Mrve žita k'o jutro
U romoru fontane na trgu
Neke sjene daleke
I jedna suza u oku.

NEGDJE

U beskraju cesta,

Salaš!

Bagrema bijelih

Huj.

Prad cijem izmre

Tipti za-ko?

Šta je to? Šta je to? Šta je to?

Šta je to? Šta je to? Šta je to?

Koja tako čino

Voli

Šta je to? Šta je to? Šta je to?

Daliko

MIRIŠU KLASOVI

K'o nedjeljni ručak
Dobre Mame.

MRS PROLJEĆA

U šaci ciče zime
Tiho, tiho ide.

Duša k'o kruh
Pred tâjom istine
Trpi žar-bol!

Svi . . .
Koje tako silno
Voli

Daleko . . .

SJEĆAJU LI GA SE

Njive
Jablanovi
Slavuji
Salaši
U ophodu dana?

OLUJ VALOVLJA MORA

Inih il' ovoga puta.

Zapreten o banak obale.

Žeđa kap vode

K'o i Putnik.

SAZDAN OD BIJELIH

Kristalnih latica ruža

Pashalne gozbe.

Graal nudi duši pomir

Kristovom žrtvom

N a k r i ž u.

*“Od sada, kažem
vam, sigurno ne ću više piti od ovog
trsova roda do onoga dana kada ću ga
piti s vama novog u kraljevstvu Oca
svojega.”*

Mt 26, 29.

GODINE 30. U ČETVRTAK

Uoči 14. Nisana
Javlja se novi Izrael:

Svjetlo Pashalne večere
Na katu oko glava u dvorani
Jeruzalema,
U ruci Učitelja čaša
S vinom
I beskvasnim kruhom.

Kaza:
Ovo činite na moju uspomenu!

URE:

Getsemania

Dvorište Velikog svećenika

Stvarnost Lithostratosa

Šimuna Cirenca

Veronikinog rupca

Hrid mjesta gulgultă,

Marije i sina Ivana

Disme i Barnabe

Rimskoga satnika

Drama zastora u svetištu

Dan jutra u 'āsafavom vrtu

Susret u Emausu

I inih . . .

U povijesti.

IZ PČELINJEG MARA I TRUDA

Plamen uskrsne svijeće
Razgoni očaj četrdesetnice.

Čaša posljednje večere
Biva
Čaša svih proštenjara.

IVAN VIDJE

Zidine novog Jeruzalema,
Od jaspisa.

Otkrivenje
Koje do kraja posve i sam
Ne spozna.

K'O ZRNO ROSE

Sunce
U klasovima

O nebeskom
Kruhu
Tajnu ćuti.

KAMO, PRIJATELJU?

Na kamenu kraj duga puta
Sjedio jedan je mladić.

Iza tolikih mijena doba . . .

Putnik, uronjen u riječi

Zna

Da nije poznao Krista.

VJEČITI POMIR

Kamena i vode.

OLUJ MAGLE U ZLATU

Srce i krajolik
U Proštenjara
I oko njega
Sijeva i pljušti . . .

Romor klasova
Kruh miomir vjekova nalio.

Gle,
Dvor u ruj žaru ruža,
Il' basilica kam-dragulja
Zri!

Potérion od jaspisa u zraku!

Da'l
Java sna iz ceste knjiga
Il' trena ovoga igra je
Sve?

Raskoš vinogorja
Golgota vjere i nevjere.

GOTOVO STARAC

Od sumnji,
Vitraž dotiče;
On, u
Huk svanuća
Biser jeseni rastače.

Milost Pashe, Veliki Svećeniče!
Godine tridesete
U četvrtak
Uoči četrnaestoga Nisana
Ja nisam Jōsēf iz Arimateje . . .

Čovjek, pjesnik il' pustolov?
Remeta kazuje sebi:
Tâj ceste još stigao nije.

VEČERI, JUTRA, DANI . . .

Život je drevna bajka
Čovjekovih lutnji,
O obilj-gozbi sanosna.

Putnik u krajoliku
Kuša prah zvijezda
Da uroni u zbilju.

I, cesto, lagano dalje . . .

PUTNIČE,

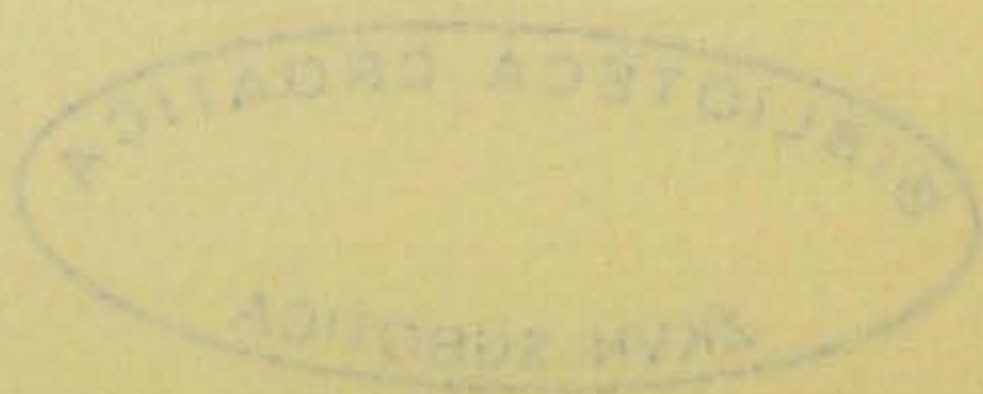
Odreci se sebe
I vjeruj!

Glas Rabijs iz Nazareta.

U Subotici, u subotu 24. kolovoza 1996. godine,
i na Spasovo 21. svibnja 1998.

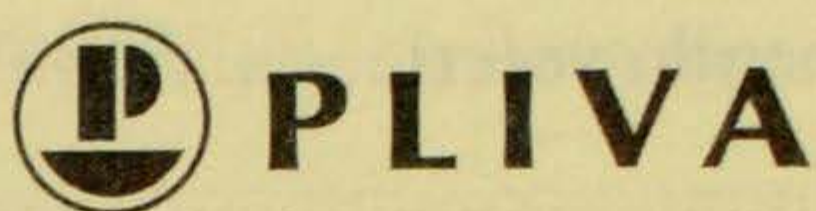
Predgovor.....	5
Graal	
Romor godova	15
Neba, zemlje i vode	16
Novi ljudi i obale	17
Kroz grane djetinjstva	18
Draž dužijance	19
Vihor u kugli sunca	20
Po ravnici	21
Ubogar.....	22
Toliki	23
Na bijeloj po travi.....	24
Stol.....	25
U onoj.....	26
Andreas:	27
Jacobus stariji:	28
Jōhānān:	29
Philípos:	30
Bartholomaios:	31
Tōmā':	32
Matthaeus:	33
Jacobus mlađi:	34
Judas Thaddaeus:.....	35

Mattitjāh:	36
Šim'ōn:	37
Petrus Apostolus:	38
Orosje rose,	39
Lukovi div-dvorane	40
Hoće li	41
Iz daljine . . . šum vremena	42
U predvečerje naroda	43
Vjetar bistri rumenilo večeri	44
Negdje	45
Mirišu klasovi	46
Mrs proljeća	47
Sjećaju li ga se	48
Oluj valovlja mora	49
Sazdan od bijelih	50
Godine 30. u četvrtak	51
Ure:	52
Iz pčelinjeg mara i truda	53
Ivan vidje	54
K'o zrno rose	55
Kamo, prijatelju?	56
Vječiti pomir	57
Oluj magle u zlatu	58
Gotovo starac	59
Večeri, jutro, dani	60
Putniče,	61

Sponzori

Udruga za potporu bačkim Hrvatima u Zagrebu

ZDRAVANAVIKA

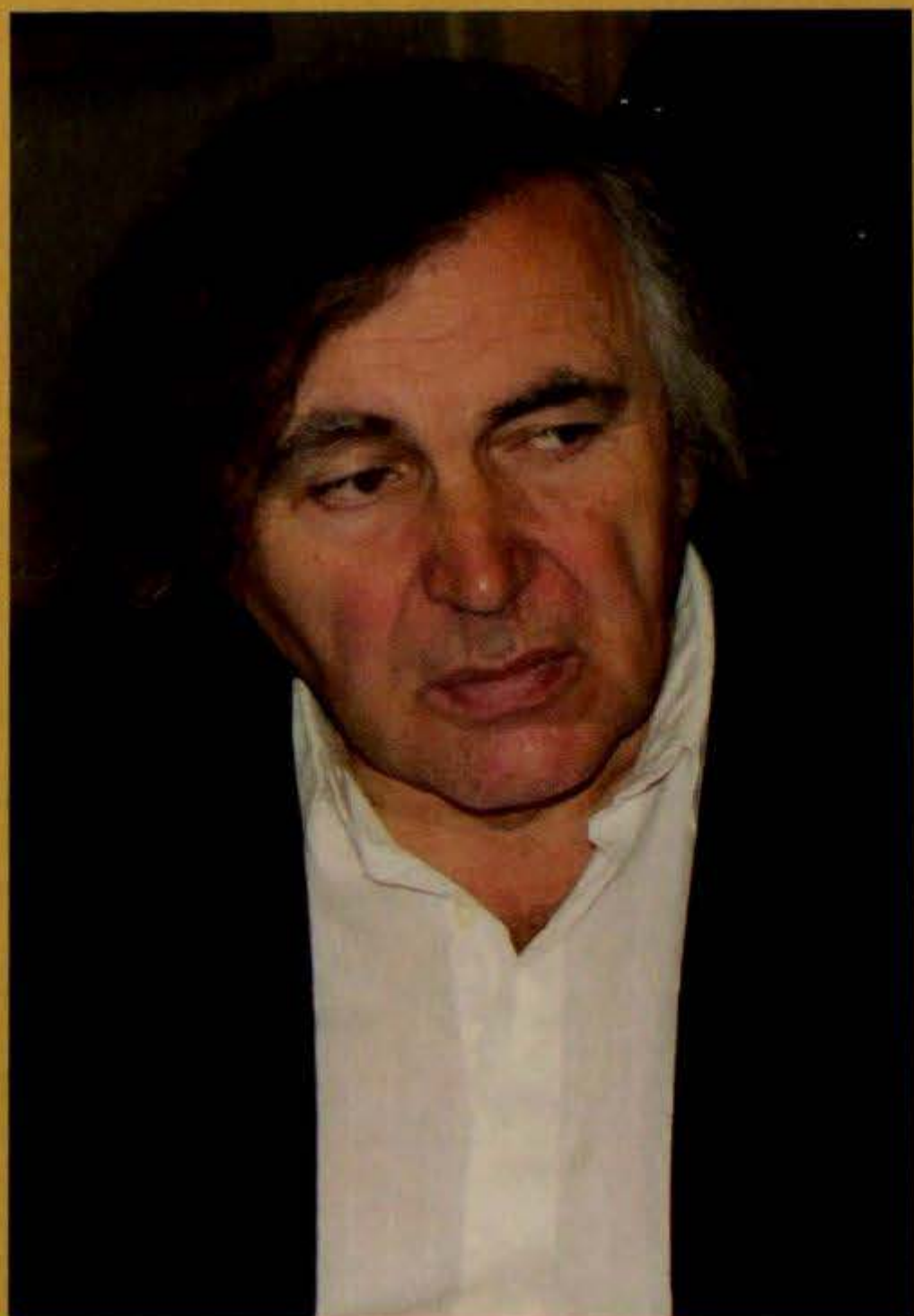

Hranislav Skenderović, Novi Marof

NAKLADA TUSCULUM

CROATICA
BIBLIOTECA
ZKVH SUBOTICA

K
FRA
g

Lazar Francišković rođen je 1948. u Subotici u Bačkoj. Školovao se u rodnom gradu. Kao pjesnik, prozaist i esejist surađuje u časopisima *Rukovet*, *Dometi*, *Klasje naših ravni* i dr. Na hrvatskom je jeziku objavio pjesničke zbirke *Utva bez krila* (Subotica, 1980.) i *Skaska o vatri* (Subotica, 2004.), pjesničku trilogiju *Biblioteka / Gradska kuća / Fontana* (Subotica, 1998.), spjev *Stara crkva* (Subotica, 2000.), poetske proze *Hodočasnik* (Subotica, 2004.) i *Hodočasnik II* (Subotica, 2006.). Svoje priloge, koje je od prosinca 2002. do rujna 2006. objavljivao u *Subotičkim novinama*, ukoričio je u knjigu *Prelistali smo za vas* (Subotica, 2007.).

Zaposlen je u Gradskoj biblioteci u Subotici.

www.tusculanae-editiones.com

ISBN 978-953-95144-4-8

70,00 kn